

Notities van een lezer

Bert Gasenbeek, directeur van het Humanistisch Historisch Centrum

BRON: De vrijdenker, jaargang 43, nummer 8, oktober 2012

Bij een boekpresentatie ontmoette ik recentelijk de vormgever Nils Buis die ik nog kende als vormgever van mijn boek over Anton Constandse, *Leven tegen de stroom* in uit 1999. Nils heeft naar mijn mening een belangrijk initiatief genomen door het starten in 2011 van een boekenserie onder de titel 'Kritische Klassieken'. In de serie gaat hij per jaar 2 à 3 boeken uitbrengen, die 'versmaad, verboden, verguisd, verbrand of inmiddels vergeten zijn, niet meer worden uitgegeven of niet of moeilijk meer verkrijgbaar zijn'. Hier volgen een paar titels om een idee te krijgen van de serie: Ernst Toller *Een jeugd in Duitsland*, Koestler *Nacht in de middag*, Kropotkin *Memoires van een revolutionair* en *De Sfinx van Spanje* door Albert Helman. De boeken zijn voorbeeldig uitgegeven: fraaie vormgeving, hardcover en mooi gebonden, voorzien van een deskundige toelichting en betaalbaar voor gemiddeld € 22,50 per boek (zie verder: www.kritischeklassieken.nl).

Zelf las ik Helman's *Sfinx*, beschouwingen van een ooggetuige over het begin van de Spaanse Burgeroorlog. Ik koos voor dit boek omdat onder vrijdenkers, bijvoorbeeld voor Anton Constandse, deze oorlog ook symbool stond voor de strijd tegen Kerk, Koning en Kapitaal. Helman, journalist en van origine Surinaamer, geeft niet alleen een goed en betrokken beeld van de verschillende strijdende partijen op het strijdtoneel van de grote Europese mogendheden, maar hij laat ook uitstekend de funeste rol van de katholieke kerk zien. Die kwam ondermeer tot uitmng door het uitoefenen van geestelijke terreur en censuur en het veroorzaken van gewetensdwang. In Nederland waren het vooral de vrijdenkers die het opnamen voor de aanhangers voor de Spaanse Republiek. In het boek *Vrijdenkers in verzuild Nederland* beschrijft Jo Nabuurs goed de betrokkenheid van de vrijdenkers met de Spaanse Burgeroorlog. Zo vormde De Dageraad een 'Comité van actie tegen terreur'. De vrijdenkers waren zeer actief met het verspreiden van propagandabiljetten en het houden van protestvergaderingen.

Zelfs één op 11 januari 1937, aangekondigd als 'Nachtvergadering over Spanje', die inderdaad om '1.30 's nachts' begon, omdat men bang was voor Justitie; onder de sprekers onder meer Jan Hoving.